

СЪВРЕМЕНИ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИЕТО НА СПЕЦИАЛИСТИ ЗА СОЦИАЛНО-ПЕДАГО- ГИЧЕСКА ДЕЙНОСТ С ДЕЦА С ПРОТИВО- ОБЩЕСТВЕНО ПОВЕДЕНИЕ

Теодора Демирева

Основните акценти в доклада са свързани с някои съвременни тенденции в обучението на специалисти, осъществяващи социално-педагогическа дейност с деца с противоположествено поведение. Тези тенденции са насочени към овладяването на съвременни методи за комплексна оценка на поведението на детето с противоположествена проява и ситуацията, в която то се намира. Съществено място в доклада се отделя и на концепцията овластяване на детето, според която се изграждат равнопоставени отношения между детето и специалиста.

Съществена характеристика на настоящето е процесът на глобализация, който конструира нова парадигма на обществено икономическия живот. Този процес поставя на изпитание съществуващата система от социално-политически и икономически взаимоотношения чрез идеята за информационно общество с новите технологии в комуникациите, идеята за взаимозависимост в глобален екологичен аспект, както и идеята за сътрудничество на ново равнище чрез международни проекти във

всички сфери и наднационални интереси и политика. В рамките на този процес особено силно се откроява концепцията за непрекъснатото образование, която е в тясна връзка с концепциите за глобално и интегрално образование и е предмет на дискусии и конкретна дейност в рамките на ежегодната международна конференция "Нови предели в обучението"; срещата през 1999г. на работна група по образованието за изработване на образователната стратегия за XXI век за югоизточна Европа; дейността на PLATO Learning - образователна софтуерна компания, водеща в образователната технологична индустрия. Тази концепция е водеща и в дейността на фондация за интегрално образование и изследвания (SAFIER).

Тази концепция има своите проекции и по отношение проучването и утвърждаването на съвременни тенденции в обучението на специалисти за социално-педагогическа дейност с деца с противоположествено поведение. Тези проекции се отнасят както до конкретните **знания и умения**, които специалистът е необходимо да овладява,

така и до самият **процес** на осъществяване на конкретната социално-педагогическа дейност.

Следните промени водят до обновяване на образователното съдържание:

1. Съвременните характеристики на детската и младежката култура са резултат от постмодернистичните промени в национален и международен план. Социологическите проучвания по отношение периода на детството и юношеството посочват силния натиск, на който са подложени подрастващите в тези фази от своето развитие. Едновременно се наблюдават процесите на индивидуализация и плурализъм; възможност за свобода на избор и наложен избор; нова култура на взаимоотношенията в семейството, характеризираща се със разчупване традиционните стереотипи на неравнопоставеност във взаимодействията дете - родител по посока тяхното демократизиране; непредсказуемост на последователността от приемането на един или друг статус в обществото в рамките на прехода от една житейска ситуация в друга. Промените в семейството вследствие различните начини на съжителство - традиционното нуклеарно семейство, съжителство на родители без брак и деца, самотни родители, формите на разширено семейство, самотни родители, приемни семейства, на стойничество водят и до промяна на ценностите и традиционните модели на взаимодействие между

родители - деца. Всичко това поставя детето в позиция на несигурност.

От друга страна се наблюдава и все по-голям натиск от страна на приятелското обкръжение по отношение на взаимоотношенията родители-деца, моделите на комуникация в семейството. Родителите все повече се налага да се "конкурират" във възпитанието на децата си със стандартите и начина на живот на приятелите на детето. Децата са изправени пред възможността за по-голям избор на взаимоотношения, на начин на живот, което обаче води след себе си и наличието на **способност** да легитимират своя избор. Много често при липсата на умения да осъществят това те прибегват до нестандартни и изопачени начини за справяне с възникналата проблемна ситуация. В този смисъл техните действия и постъпки водят до отклонения от правните и социални норми в обществото. Това от своя страна налага необходимостта от обучение на специалисти, работещи с тези деца в умения за разрешаване на проблемна ситуация, както и в умения и знания за осъществяване на **комплексна** оценка на създадената ситуация; обучение в използване на съвременни изследователски методи за социално-педагогическо изследване, проучване и познаване на детската субкултура, измененията, които настъпват в нея, особеностите и новите поведенчески модели сред децата.

Комплексната оценка включва проучване на няколко основни компонента според Webb (1996):

- кой или какво подлежи на оценка - детето, родителите, цялото семейство или др. За да се отговори на този въпрос е необходимо да се отчетат **индивидуалните фактори, факторите, които се отнасят до проблемната ситуация, факторите, свързани със системите за подкрепа като:**

- допълнителна информация - от служителите на закона, от медицинските служби, от училището за минали действия и състояния на детето;

- редът за провеждане на оценката - осъществяване на контакт с детето, след това неговите родители, провеждане на съвместна среща с родителите и детето, осъществяване на контакт с учителя на детето, с медицинско лице, ако това е необходимо;

- методи за изготвяне на оценката като: **Генограмата** дава информация за всички членове в семейството - нуклеарното и разширеното, за позицията на детето в нуклеарното и разширеното семейство, за образците на поведение, за зависимости и връзки между членовете в семейството. **Екограмата** - за взаимоотношенията на семейството със общността и социалната среда. **Социалната карта на взаимоотношенията** дава информация за видовете подкрепа, която семей-

ството получава, липсата на подкрепящи ресурси за семейството, както и потенциалните ресурси, които могат да запълнят тези ресурси. **Културограмата** - за влиянието на етноса върху семейството. Използването на класификацията на психическите разстройства по DSM III също дава надеждна информация на социалния работник за поведенческите проблеми на детето. Други подходящи методи, необходими при изготвяне на оценката са различните видове тестове - за интелигентност, за агресия, личностни тестове и др.;

- систематизиране на набраната информация в резюме и обсъждане на оценката с родителите и останалите професионалисти, занимаващи се със случая.

2. Съществена тенденция на съвременното е **овластяването** на групи в неравностойно положение, чрез което се цели възлагането им на отговорности за собствения начин на живот и по-голямо участие в процесите на вземане на решения както на макро-, така на мезо- и микроравнище. Това е процес на издигане на ново равнище политическата зрялост на управляващите, но едновременно с това и процес на демократизиране на взаимоотношенията между групите в обществото, вътрегруповите взаимоотношения на всички йерархични равнища, включително и взаимоотношенията в първичните фор-

мални социални формирования като семейството и училището. Това има своите проекции и по отношение взаимоотношенията между специалиста за работа с деца с проблемно поведение и самото дете. Идеята за овластяване, делегиране права на детето в помагачия процес означава създаване **взаимоотношения на равнопоставеност**, участие на самото дете със своите виждания и решения за изхода от проблемната ситуация. Овластяването е идновременно процес и краен резултат от взаимоотношения, при които помагачият специалист е в позицията не на “експерт”, който сам взема решения относно изхода на проблемната ситуация, а съвместно с детето стига до приемливо за него решение. В този смисъл обучението на специалисти за работа с деца с проблемно поведение би следвало да бъде насочено към овладяването на подходящите стратегии, методи за използване овластяването като нов подход в **процеса** на работата с посочената група деца. Използването на този подход в процеса на работата означава признаване способностите и индивидуалните качества на детето, способността му за критически анализ на ситуацията, спомага за рационалната му мотивация за изход от ситуацията, спомага за избягване на патерналистичността във взаимоотноше-

нията и поемане на отговорност за собственото си поведение и съдба. Този подход означава още взаимодействие, а не въздействие, извеждане на преден план и акцентирание върху силните страни у личността на детето, то става по-самоотговорно, защото поведението му е в по-голяма близост със собствените решения, а не потребностите и желанията на другите, самото то получава опит чрез равностойното си участие в помагачия процес. Овластяването, делегирането на отговорност за решенията спрямо изхода от проблемната ситуация води до засилване способностите и уменията на детето за действие в критична ситуация, както и увеличаване на положителната му самооценка.

В заключение, променената парадигма на социално-икономическите и политически отношения поставя нови предизвикателства пред децата, родителите и помагачите специалисти. Глобалните процеси налагат необходимостта от ново разбиране и преосмисляне на съществуващата действителност, както и нови идеи за прогрес в образованието и възпитанието на подрастващото поколение. Това не би могло да се постигне без “залагане” на необходимостта от непрекъснато образование и информирание за новостите, както и активно участие в процесите на променяния се свят.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Webb, N.B.* Social work practice with children. The Guilford Press, 1996.

MODERN TRENDS IN TRAINING EXPERTS ON SOCIAL-PEDAGOGIC ACTIVITIES WITH CHILDREN WITH ANTISOCIAL BEHAVIOUR

TEODORA DEMIREVA

Summary

In this report the main tendencies in education of specialists working with young offenders are outlined. These tendencies are related to acquiring of new methods for complex assessment of the child's deviant behavior and the situation in which he/she communicates. The empowerment concept is examined in the report as well.